

Κορέτση Ελένη

“Μουσειακές
Εκπαιδευτικές
Δράσεις”

Αθήνα 2011

Οι εικόνες που παρατίθενται στο βιβλίο βρίσκονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.byzantinemuseum.gr

Copyright© Κορέτση Ελένη 2011
Σχολική Σύμβουλος Δ/θμιας Εκ/σης
e-mail: koretsie@yahoo.gr
ISBN 978-960-92968-0-9

Μουσειακές Εκπαιδευτικές Δράσεις

*Μαθαίνοντας για την διατροφή
των Βυζαντινών*

ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

A. Σχεδιασμός της δράσης.....	7
1.Καθορισμός των διδακτικών στόχων	
<i>Οι γνωστικοί στόχοι.....</i>	<i>7</i>
<i>Οι συναισθηματικοί - ψυχοκινητικοί στόχοι.....</i>	<i>8</i>
2.Προετοιμασία της επίσκεψης στο Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο	
<i>A' Προκαταρκτική πράξη.....</i>	<i>9</i>
<i>B' Προκαταρκτική πράξη.....</i>	<i>10</i>
3.Τεχνικές διδακτικής προσέγγισης	
<i>A' Στάδιο: Αναζήτηση πληροφοριών.....</i>	<i>11</i>
<i>B' Στάδιο: Συγκέντρωση υλικού.....</i>	<i>13</i>
B. Επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο & Χριστιανικό Μουσείο	
<i>Η περιήγηση.....</i>	<i>17</i>
<i>Φύλλο εργασίας.....</i>	<i>21</i>
<i>Μετά την επίσκεψη.....</i>	<i>26</i>
Γ. Αξιολόγηση.....	27

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν βιβλίο αποτελεί καταστάλαγμα εμπειριών από τις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις που οργάνωσα ως εκπαιδευτικός της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, στα πλαίσια της διαθεματικής προσέγγισης του αναλυτικού προγράμματος. Οι σχολικές επισκέψεις και οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες στα μουσεία συνδέουν τη γνώση του μαθητή με την εμπειρία του καθώς τα εκθέματα τίθενται μπροστά του σε μια σφαιρική και ολιστική αντιμετώπιση. Ο μαθητής μπορεί να βιώσει εμπειρικά το εκθεσιακό υλικό και να επεξεργαστεί τις πληροφορίες που δέχεται με τη μορφή παιχνιδιού. Με αυτόν τον τρόπο η βιωματική εμπειρία και η ενεργητική μάθηση ανάγονται σε μια σφαιρική διδακτική προσέγγιση με ψυχαγωγικό-παιδαγωγικό χαρακτήρα.

Με αυτό το σκεπτικό, λοιπόν, το βιβλίο πραγματεύεται πρόταση διδασκαλίας που συνδυάζει την μουσειακή εκπαίδευση με την διδακτική πράξη και μπορεί να αποτελέσει ερέθισμα για την οργάνωση δραστηριοτήτων εκ μέρους των διδασκόντων στον χώρο του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου.

Τα εκθέματα του Β.Χ.Μ. μουσείου είναι ένα ερέθισμα που θα προκαλέσει την δημιουργική τάση των παιδιών αλλά και θα βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να επινοήσει νέες δραστηριότητες. Τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν θέματα λαογραφικά, να συνδυάσουν και να συγκρίνουν τα εκθέματα με άλλα εκθέματα ελληνικών μουσείων.

1. Η είσοδος του Βυζαντινού & Χριστιανικού Μουσείου

Πρόκληση θα αποτελούσε να σχεδιάσουν στο χώρο του μουσείου ένα βυζαντινό γεύμα βασισμένοι στις διατροφικές συνήθειες των Βυζαντινών, θέμα το οποίο πραγματεύεται μεθοδολογικά το βιβλίο.

Η διδακτική αυτή πρόταση είναι συνδεδεμένη με το αναλυτικό πρόγραμμα αλλά και διαθεματικά προσανατολισμένη και προσαρμοσμένη στις ανάγκες- δυνατότητες των μαθητών αφενός και στις δυνατότητες του μουσειακού χώρου αφετέρου. Δίνεται στους μαθητές η ευκαιρία να έχουν μια πρώτη επαφή και προσέγγιση μιας νέας εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσα από τα εκθέματα του μουσείου, μιας δυναμικής διαδικασίας (Δράση), που στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης, επιδιώκοντας την εξοικείωση των μαθητών με το μουσείο, την ανάπτυξη ψυχοκινητικών δεξιοτήτων και τον εφοδιασμό τους για ανεξάρτητη και δια βίου Εκπαίδευση.

Κορέτση Ελένη
Μάρτιος 2011

Α . Σχεδιασμός της δράσης

Ο διδάσκων μπορεί να διευκολύνει τη μάθηση¹ στο χώρο του μουσείου με τον κατάλληλο σχεδιασμό και την οργάνωση των δραστηριοτήτων. Ο σχεδιασμός της δράσης περιλαμβάνει τον καθορισμό των στόχων, την προετοιμασία της επίσκεψης στο μουσείο και τον προσδιορισμό των τεχνικών της διδακτικής προσέγγισης. Ο προσδιορισμός των στόχων έγινε σύμφωνα με την στοχοταξινόμια του **Bloom** που διακρίνει τους στόχους σε τρεις τομείς: τον γνωστικό, τον συναισθηματικό και τον ψυχοκινητικό.

1. Καθορισμός των διδακτικών στόχων

➤ Οι γνωστικοί στόχοι

Οι μαθητές:

1. Να κατανοήσουν την θρεπτική αξία της παραδοσιακής διατροφής ως μέσου διατήρησης της καλής φυσικής κατάστασης και υγείας.
2. Να αντιληφθούν ότι, η αλλαγή των διατροφικών συνηθειών είναι εφικτή και επιτυγχάνεται σταδιακά με αντικατάσταση των παλαιών με νέες αποδεκτές συνήθειες.
3. Να συνειδητοποιήσουν ότι, ισορροπημένη διατροφή δεν σημαίνει μόνο έλεγχο της ενεργειακής πρόληψης.
4. Να κατανοήσουν την εξέλιξη των πολιτισμικών αγαθών μέσω της διατροφής και να συγκρίνουν το χθες με το σήμερα.
5. Να ερευνήσουν την ιστορία της παραδοσιακής διατροφής των Βυζαντινών.
6. Να εξοικειωθούν με τις οικιακές συσκευές που χρησιμοποιούσαν οι Βυζαντινοί στη μαγειρική τους και να ερμηνεύσουν τις διατροφικές τους συνήθειες.
7. Να αξιοποιήσουν τις πληροφορίες που συνέλεξαν και να τις εφαρμόσουν σε ποικίλες δραστηριότητες.

---

¹ Κόκκοτα- Πλακίτσα, «Μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση στις Φυσικές επιστήμες, Θεωρία και Πράξη», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2005.

8. Να διαπιστώσουν πως, τα σχολικά μαθήματα δεν λειτουργούν απομονωμένα, αλλά υπάρχει διαθεματικότητα και διεπιστημονικότητα.
9. Να μνηθούν στην επιστημονική μεθοδολογία που συνεπάγεται έρευνα, αναζήτηση, οργάνωση και κατασκευή.
10. Να προσεγγίσουν γνωστικά το χώρο του μουσείου και να τον αξιοποιήσουν ως ένα χώρο άτυπης μάθησης.
11. Να αναπτύξουν θετική σχέση με το λαϊκό παραδοσιακό πολιτισμό.
12. Να προβούν στη δημιουργία πολιτιστικών προϊόντων- έκδοση εντύπων, δημιουργία CD-ROM και σελίδων στο INTERNET ανοιχτής επικοινωνίας.
13. Τελειώνοντας το εκπαιδευτικό πρόγραμμα οι μαθητές μας να έχουν αναπτύξει νέες στάσεις «υγιεινής διατροφής» που θα τους συνοδεύουν στη μελλοντική τους ζωή.

➤ *Οι συναισθηματικοί - ψυχοκινητικοί στόχοι*

Οι μαθητές:

- A. Να αναπτύξουν τάσεις συμπεριφοράς για αγάπη, σεβασμό και εκτίμηση προς τον άνθρωπο και τη ζωή.
- B. Να διερευνήσουν την προσωπικότητά τους, μέσα από την ανακάλυψη ή την ενεργό συμμετοχή τους στην πολιτιστική δραστηριότητα.
- Γ. Μέσα από την προσωπική βιωματική δράση τους να διαπιστώσουν την διαχρονική αναγκαιότητα του μουσείου.
- Δ. Να δημιουργήσουν θετική στάση για τα μουσεία μέσα από τη χαρά της δημιουργικότητας ή της βιωματικής μάθησης.
- Ε. Να καλλιεργηθεί στους μαθητές ο σεβασμός στα στοιχεία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.
- Ζ. Να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη, η φαντασία, η μνήμη συγχρόνως με τις ψυχοσυναισθηματικές τους δυνατότητες.
- Η. Να αποκτήσουν εμπειρία συλλογικής εργασίας και να εκφράσουν τις απόψεις τους γύρω από το χώρο του μουσείου και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.
- Θ. Να αναπτύξουν την κοινωνική διάσταση της προσωπικότητάς τους, μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, τους συγγραφικούς και τους καλλιτεχνικούς αυτοσχεδιασμούς.

I. Να αναλάβουν πρωτοβουλίες και δράσεις, έτσι ώστε και ο «αδιάφορος» μαθητής της σχολικής τάξης να ενταχθεί ως ισότιμο μέλος στην τάξη/ ομάδα.

2. Η προετοιμασία της επίσκεψης στο Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο

➤ Α' προκαταρκτική πράξη

Προγραμματίζοντας μια επίσκεψη στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο (εφεξής Β.Χ.Μ.) ξεκινάμε βιβλιογραφική έρευνα με θέμα τη διατροφή στα βυζαντινά χρόνια.

- Ο διδάσκων καθηγητής αναζητά το εκπαιδευτικό υλικό από τη συλλογή του Β.Χ.Μ. το οποίο αναφέρεται στη διδακτική πράξη της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας.

Ο εκπαιδευτής φροντίζει ο ίδιος «να εκπαιδεύσει την καρδιά του» για να εμπλακεί με κέφι «στην αναζήτηση της αλήθειας παρά με τους εκπαιδευόμενους²».

- Πραγματοποιεί επίσκεψη και περιήγηση στο χώρο του μουσείου.
- Ακολουθεί συνάντηση με το προσωπικό του μουσείου για διευκρίνιση των ιδιαιτεροτήτων του εκθεσιακού χώρου, αλλά και των ιδιαιτεροτήτων της ομάδας για την οποία έχει προγραμματιστεί η επίσκεψη.
- Ο καθηγητής καταγράφει τις προσωπικές εντυπώσεις και προσπαθεί να ανακαλύψει τις πιθανές απορίες των μαθητών.
- Καταγράφει το ειδικό λεξιλόγιο της έκθεσης για να αναλυθεί κατόπιν από τους μαθητές και να γίνει η σύνδεση του μουσείου με την σημερινή πραγματικότητα.

Σύμφωνα με την **Robin Fogarty** «η αποστολή του σωστού εκπαιδευτικού είναι να επεκτείνει τη μάθηση, να συνδέσει το παλιό με το καινούργιο»³.

Ο διδάσκων δανείζεται έντυπο εποπτικό υλικό, με θέμα τα αντικείμενα διατροφής των Βυζαντινών.

---

² Παρασκευά και Παπαγιάννη, «Επιστημονικές και Παιδαγωγικές δεξιότητες για τα στελέχη της εκπαίδευσης», εκδόσεις ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 2008, σ. 13

³ Παρασκευά και Παπαγιάννη, όπως παραπάνω, σ. 19.

- Γίνεται επιλογή των μουσειακών εκθεμάτων που ενδιαφέρει την ομάδα μας.
- Διαπιστώνεται η ευρύτητα του μουσειακού χώρου που θα εξασφαλίσει μια άνετη περιήγηση στους μαθητές και αποφασίζεται η ώρα άφιξης και ο χρόνος παραμονής μας στο μουσείο (2 ώρες περίπου).
- Ο διδάσκων πριν την εκπαιδευτική δράση πραγματοποιεί βιβλιογραφική έρευνα αναφορικά με το θέμα.

➤ *B' προκαταρκτική φάση*

Για να αξιοποιήσουμε και διδακτικά την εκπαιδευτική μας επίσκεψη θεωρούμε απαραίτητο να προηγηθούν μέσα στη τάξη διδακτικές δραστηριότητες με στόχο την προετοιμασία των μαθητών ώστε να βιώσουν τον παιδαγωγικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα του μουσείου.

- Ενημέρωση των μαθητών για τον «μοντέρνο» τύπο μουσείου που καλούνται να προσεγγίσουν εμπειρικά.
- Συζήτηση στη τάξη των θεματικών ενοτήτων και των αντικειμένων που θα παρουσιαστούν στο μουσείο.
- Σύνδεση των εκθεμάτων του Β.Χ.Μ. με το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου (καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο-Διατροφή).
- Ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών με την παρουσίαση έντυπου υλικού του Β.Χ.Μ. σχετικά με το θέμα της διατροφής που πραγματευόμαστε.
- Σύναψη συμβολαίου με τους μαθητές για τον κώδικα συμπεριφοράς στο μουσειακό χώρο.
- Ανάκληση της εμπειρίας των μαθητών από επισκέψεις τους σ' άλλα μουσεία με σκοπό να φέρουν στη μνήμη τους, ζώα ή πουλιά ή σκεύη μαγειρικής και να συνδέσουν την εμπειρία τους με την επίσκεψη στο Β.Χ.Μ., ώστε να γίνει κατανοητή η ιστορική και πολιτισμική συνέχεια του Έθνους μας. Άλλωστε, «η βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η πολιτισμική ταυτότητα, είναι η ύπαρξη μίας κοινής και μακροχρόνιας παράδοσης. Μέσω αυτής εκφράζεται,

επιβεβαιώνεται και εν μέρει συγκροτείται η συλλογική ταυτότητα ενός λαού⁴».

- Γίνεται εκτεταμένη συζήτηση στη τάξη σχετικά με το χριστιανικό συμβολισμό των εκθεμάτων του Β.Χ.Μ. π.χ. αναλύουμε τον συμβολικό χαρακτήρα του παγωνιού που αποτελεί για τους βυζαντινούς ένα γαμήλιο σύμβολο.

3. Τεχνικές διδακτικής προσέγγισης

➤ *Α' Στάδιο: Αναζήτηση πληροφοριών*

Για να βρούμε τις ενότητες και τα επιμέρους θέματα με τα οποία θα ασχοληθούμε στο εκπαιδευτικό μας πρόγραμμα, χρησιμοποιούμε την τεχνική του «*καταιγισμού ιδεών*». Οι μαθητές σημειώνουν πάνω σε ένα χαρτόνι, γύρω από τη φράση «Μουσείο- Διατροφή» όποια ιδέα ή σκέψη έχουν. Γίνεται συζήτηση, ομαδοποιούνται τα στοιχεία και αναδεικνύονται οι συνδέσεις του θέματος με τα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος. Η ομαδοποίηση μας οδηγεί στις παρακάτω διασυνδέσεις μαθημάτων:

- Βιολογία (Η διατροφική αξία των θρεπτικών συστατικών)
- Γλώσσα (Η διατροφή στη λογοτεχνία, στη λαϊκή παράδοση.)

Συλλέγονται ποιήματα, πεζά λογοτεχνικά κείμενα σχετικά με τη διατροφή, παραδοσιακές συνταγές, τρόποι μαγειρικής στην ελληνική παραδοσιακή κουζίνα και γίνεται λόγος για τις μεταφορικές φράσεις που χρησιμοποιούμε στην παρασκευή του φαγητού π.χ. *αφήνουμε το φαγητό μέχρι να δέσει η σάλτσα του, σβήνουμε το φαγητό με κρασί, κ.ά.*

Η αναφορά μας στη λαϊκή παράδοση γίνεται με τις παροιμίες, τα αινίγματα και τους γλωσσοδέτες, π.χ. παροιμίες: *το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει / υπάρχουν και αλλού πορτοκαλιές που κάνουν πορτοκάλια / αγάλι αγάλι γίνεται η αγουρίδα μέλι / όπου ακούς πολλά*

---

⁴ Ιντζεσίλογλου, «Περί κατασκευής συλλογικών ταυτοτήτων. Το παράδειγμα της Εθνικής ταυτότητας» στο Χ. Κωνσταντόπουλος, Λ. Μαράντου-Αλιφάντη, Δ. Γερμανός, κ.ά. Εμείς και οι Άλλοι. Αναφορές στις τάξεις και τα σύμβολα. Εκδόσεις Τυποθήτω, Αθήνα 1999 σ. 110.

κεράσια κράτα και μικρό καλάθι / ένα μήλο την ημέρα τον γιατρό τον κάνει πέρα.

Αινίγματα: Στη ράχη ράχη πήγαινα, έβρισκα μια πέρδικα, τα φτερά της έτρωγα το κορμί της πέταγα. Τι είναι; / Πετσί από δω πετσί από κεί από μέσα μέλι και κεχρί. Τι είναι;

Γλωσσοδέτες: Η συκιά μας η διπλή η διπλογυριστή κάνει τα σύκα τα διπλά τα διπλογυριστά.

Η αναφορά μας στη λαϊκή μας παράδοση μπορεί να γίνει και μέσα από μύθους, όπως για παράδειγμα η διήγηση μιας ιστορίας από την Παφλαγονία, η οποία σχετίζεται με θαύμα του Αγίου Γεωργίου.

- Ιστορία: Η κοινωνική και ιδιωτική οργάνωση του βίου των Βυζαντινών, η οικονομική διαστρωμάτωση του βυζαντινού πληθυσμού, η βυζαντινή οικογένεια, καθώς και στα ιστορικά γεγονότα που επέδρασαν στη Διατροφή.

Μπορεί να γίνει αναφορά στο μυθικό κιθαρωδό της Θράκης τον Ορφέα, έκθεμα του Β.Χ.Μ., ο οποίος ως μαθητής του Απόλλωνα μαγεύει με τους ήχους της λύρας του, ανθρώπους και ζώα.

- Θρησκευτικά : Γίνεται αναφορά στους διαιτητικούς κανόνες του Χριστιανισμού.
- Οικιακή Οικονομία: Γίνεται αναφορά στα κεφάλαια της Διατροφής και της καθημερινής ζωής στο Βυζάντιο.
- Μουσική: Γίνεται αναφορά σε παραδοσιακά τραγούδια σχετικά με τη διατροφή π.χ. « κέρνα μας- κέρνα μας» , «Άρχοντες τρων και πίνουσι με μαρμαρένη τάβλα», « η κούπα η Μονεμβασιά» (τραγούδια της τάβλας) και «η γκαρσόνα» (Σμυρναίικο παραδοσιακό)
- Γεωγραφία: Γίνεται αναφορά στις κλιματολογικές επιδράσεις της διατροφής των Βυζαντινών π.χ. άλλες ήταν οι διατροφικές συνήθειες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας κοντά στη Κασπία Θάλασσα και άλλες στις περιοχές του Αιγαίου Πελάγους ή τις ορεινές περιοχές.

- Αισθητική Αγωγή: κατασκευή αφίσας (υγεία – διατροφή), κατασκευή ενός τραπεζομάντιλου χωρισμένου σε τέσσερις θεματικές υποενότητες που η κάθε μια αναφέρεται σε μια ομάδα τροφίμων :ομάδα γάλακτος, ομάδα δημητριακών, ομάδα φρούτων και λαχανικών, ομάδα κρέατος.

Η διαθεματική αυτή προσέγγιση συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημιουργικής νοημοσύνης του παιδιού, της κριτικής σκέψης και στην εξοικείωση των μαθητών με την οργάνωση, την ταξινόμηση, την παρατήρηση και την εφαρμογή όσων μαθαίνουν στην τάξη. Κατά τον Η. Ματσαγγούρα, «Η διαθεματική προσέγγιση⁵ ως τρόπος επιλογής και οργάνωσης της γνώσης, επιτρέπει και αναδεικνύει τις διασυνδέσεις μεταξύ γνωστικών περιοχών, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο συσχετίσεις, συνθέσεις και γενικεύσεις που οδηγούν στην ολιστική αντιμετώπιση της γνώσης».

Η διαθεματική μας αναφορά στα σχολικά μαθήματα, προκαλεί αρχικά στα παιδιά συναισθήματα αποδοκιμασίας και κούρασης κατόπιν, όμως, συναισθήματα χαράς και έκπληξης για την ανακάλυψη της διασύνδεσης της γνώσης και της ολιστικής προσέγγισής της.

➤ Β Στάδιο : Συγκέντρωση υλικού

Οι μαθητές ενεργοποιούνται για την συγκέντρωση υλικού της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. «Ο όρος πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει ένα σύνολο συλλογικών βιωμάτων, γνώσεων, ιδεών, ηθικών και αισθητικών αξιών που μας έχει παραδοθεί από τις προηγούμενες γενεές, ο οποίος παράγεται και προσδιορίζεται ιστορικά. Τα ορατά σημάδια του παρελθόντος εγγράφονται σε κείμενα, ιστορικούς χώρους, μουσεία και γειτονιές, αλλά και αντανακλώνται σε έθιμα, συνήθειες, μύθους και ήχους, απομνημονεύματα και χρονικά συμπεριφορές, τελετουργίες και μνήμες ατομικές και συλλογικές⁶».

⁵ Ματσαγγούρα, «Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση», Αθήνα 2002, εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ

⁶ Δημητριάδου, «Προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από τα εκπαιδευτικά αρχεία Comenius». Ένα παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα στην Ηλεκτρονική Διεύθυνση « www.pee.gr/pt-syn/s-may/c/2dimitriadou.htm

Οι μαθητές μπορούν να χωριστούν σε ομάδες πέντε ατόμων. Η επιλογή γίνεται τυχαία με μικτή σύνθεση από άποψη φύλου, γνώσεων και γεωγραφικής προέλευσης. Στις ομάδες εργασίας δίνονται ξεχωριστές δημιουργικές δραστηριότητες. Η συνεργατική αυτή μέθοδος μάθησης, κατά τον Kohn⁷ (1991) δηλώνει ότι « η συνεργασία είναι μια ουσιώδης ανθρωπιστική εμπειρία, η οποία προδιαθέτει τους συμμετέχοντες να διαμορφώσουν μια θετική άποψη για τους άλλους. Τους επιτρέπει να υπερβούν τις εγωκεντρικές συμπεριφορές τους ή τους ενθαρρύνει να έχουν εμπιστοσύνη , ευαισθησία, ανοικτό διάλογο και κοινωνική δραστηριότητα.»

Οι μαθητές προτιμούν μοντέλα που δίνουν έμφαση σε ενεργητικές μεθόδους, που βασίζονται σε συγκεκριμένες εμπειρίες (αίσθηση) σε αναστοχαστική παρατήρηση (παρακολούθηση), σε αφηρημένη σκέψη (θεωρία) και στον ενεργητικό πειραματισμό (πράξη). Θα δουλέψουν σε ομάδες με την ανακαλυπτική μέθοδο και την μέθοδο του εποικοδομητισμού. Θα καταγράψουν τις ιδέες τους, θα σκεφθούν θα αναρωτηθούν, θα ερευνήσουν τις πηγές , θα συλλέξουν στοιχεία θα ταξινομήσουν, θα βγάλουν συμπεράσματα και θα εκφράσουν συναισθήματα.

Η πρώτη ομάδα, ασχολείται με την διερεύνηση και την καταγραφή των ηθών και εθίμων της Βυζαντινής εποχής, όπως για παράδειγμα, η τήρηση των νηστειών της Ορθοδόξου Εκκλησίας και τα τελετουργικά έθιμα γύρω από τον τρόπο σερβιρίσματος ενός επίσημου γεύματος. Η δεύτερη ομάδα κατασκευάζει τον χάρτη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η τρίτη ομάδα επισκέπτεται την Δημοτική Βιβλιοθήκη του Δήμου μας όπου θα συλλέξει περιοδικά, εφημερίδες φωτογραφίες και εικόνες γύρω από το θέμα της διατροφής. Αξιοποιώντας τα όσα θα δοθούν από τον διδάσκοντα ως πηγές πληροφόρησης, η τέταρτη ομάδα παρουσιάζει στη τάξη τις διατροφικές συνήθειες των Βυζαντινών. Τέλος, η πέμπτη ομάδα παρασκευάζει και παρουσιάζει σε μαθητές άλλων τάξεων του σχολείου ένα ημερήσιο πρόγραμμα υγιεινής διατροφής.

Στα πλαίσια των ενδοσχολικών μας δραστηριοτήτων, με την καθοδήγηση του διδάσκοντος οι μαθητές μπορούν να συντάξουν το test του Διαιτολόγου, ως εξής :

⁷ Kohn (1991), «Gating Kids: The Role of the school, Phi Delta Kappan», 72/7, p.p.496-506

- Γνωρίζετε την πυραμίδα της μεσογειακής διατροφής ;
- Το πρωινό σας περιλαμβάνει όλες τις ομάδες τροφίμων; (Ομάδες γάλακτος- δημητριακών- φρούτων ή λαχανικών- κρέατος.)
- Πόσες φορές την εβδομάδα τρώτε κόκκινο κρέας;
- Πόσες φορές την εβδομάδα τρώτε όσπρια;
- Πόσα γεύματα περιλαμβάνει το ημερήσιο διαιτολόγιό σας;
- Προτιμάτε το έτοιμο φαγητό;
- Πιστεύεις ότι το υγιεινό φαγητό είναι και άνοστο;
- Πόσες φορές την εβδομάδα χρησιμοποιείς τυποποιημένα προϊόντα στη διατροφή σου;
- Η ποικιλία τροφίμων στο ημερήσιο διαιτολόγιό σου είναι σωστός τρόπος διατροφής ;
- Πόσες μερίδες λαχανικών ή φρούτων κατανάλωσες σήμερα;
- Πιστεύεις ότι η Ελληνική παραδοσιακή κουζίνα είναι σωστός τρόπος διατροφής;
- Πιστεύεις ότι πολλοί άνθρωποι σήμερα παίρνουν συμπληρώματα διατροφής;
- Από ποιούς φορείς ενημερώνεσαι για τη σωστή διατροφή;
α) Μ.Μ.Ε. β) Οικογένεια γ) Σχολείο δ) Δημόσιους και Ιδιωτικούς φορείς ;

Το test του Διαιτολόγου διανέμεται στους μαθητές στην αρχή του εκπαιδευτικού προγράμματος αλλά και στο τέλος του προγράμματος, με σκοπό να διαπιστώσουμε εάν η εκπαιδευτική δράση έφερε αλλαγές στις διατροφικές συνήθειες των μαθητών.

Στα πλαίσια των εξωσχολικών δραστηριοτήτων οι μαθητές μπορούν α) να επισκεπτούν την Δημοτική Βιβλιοθήκη του Δήμου τους β) να πάρουν συνέντευξη από ηλικιωμένους για τις διατροφικές συνήθειες και τους τρόπους μαγειρικής τροφίμων της προηγούμενης γενιάς. Στόχος των δραστηριοτήτων αυτών είναι να συλλέξουν υλικό, να συζητήσουν και να επανεξετάσουν τις σημερινές διαμορφούμενες στάσεις γύρω από το θέμα της διατροφής. Τέλος, γ) σε συνεργασία με τον διδάσκοντα να παρακολουθήσουν κινηματογραφικές ταινίες όπως, «Πολίτικη Κουζίνα» του σκηνοθέτη Τάσου Μπουλμέτη, που να σχετίζονται με τις διατροφικές συνήθειες. Η επιλογή της ταινίας να γίνει με κριτήρια την ωφελιμότητα που θα

προκύψει από την συνθετική εμπειρία και την γνώση την οποία θα μπορούσαν να αποκομίσουν οι μαθητές, προσεγγίζοντας και μελετώντας μια σύγχρονη μορφή τέχνης, τον κινηματογράφο. Στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι: α) να κατανοήσουν οι μαθητές τη σημασία της συνέντευξης των μελών της ευρύτερης οικογένειας γύρω από το τραπέζι και τις ανθρώπινες σχέσεις που διανθίζονται γύρω από ένα γεύμα και β) να γνωρίσουν τα διατροφικά ήθη και έθιμα της Κωνσταντινούπολης, μιας πολυπολιτισμικής πόλης, σταυροδρόμι πολιτισμού από την ρωμαϊκή – βυζαντινή εποχή μέχρι και σήμερα και να κατανοήσουν τις παραμέτρους αρμονικής συμβίωσης διαφορετικών εθνολογικών ομάδων.

Στις δραστηριότητές μας οι μέθοδοι που ενδείκνυνται να χρησιμοποιηθούν είναι οι «ενεργητικές μέθοδοι μάθησης» π.χ. η βιωματική προσέγγιση, η ανακάλυψη της γνώσης και η μαιευτική μέθοδος. «Σύμφωνα με τις αρχές της σύγχρονης παιδαγωγικής που αντιλαμβάνεται τη μάθηση ως ψυχική και πρακτική διαδικασία, με έντονο κοινωνικό χαρακτήρα, προτείνονται (στα Ε.Π.) οι μέθοδοι της ενεργητικής μάθησης: η εκμαίευση των πληροφοριών μέσω του διαλόγου η δημιουργική έκφραση η βιωματική προσέγγιση⁸».

Η μαιευτική μέθοδος είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί μέσα στη τάξη με ερωτήσεις όπως: «Στις συνεντεύξεις που πήρατε παρατηρήσατε διαστάσεις απόψεων για το ποια θεωρείται ισορροπημένη διατροφή, σε σχέση με την γενιά των παππούδων σας; Ποιά θεωρούν υγιεινή και ισορροπημένη διατροφή οι γονείς σας; Πιστεύετε ότι θα είναι αναγκαίο να κάνετε αλλαγές, τι θα προτείνατε στο ημερήσιο διαιτολόγιο σας και γιατί;».

Σύμφωνα με την αρχή του Dewey, ενώ οι μαθητές πρέπει να μαθαίνουν πως να αποκτούν και να αξιοποιούν τις γνώσεις συνήθως δίνεται έμφαση στη διαδικασία και λιγότερο στο αποτέλεσμα⁹. Γι' αυτό το λόγο στην συγκεκριμένη εκπαιδευτική δράση δίνουμε έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων π.χ. συλλογή υλικού, κατασκευή ερωτηματολογίου.

⁸ Σελέντη- Σταυρουλάκη, «Τα μυστικά ενός μουσείου, στα πρακτικά του 6^{ου} Περιφερειακού Σεμιναρίου του ICOM», Καβάλα, 2002, σ. 46.

⁹ Τζαφέρη, «Τα σύγχρονα Μουσεία στην Ελληνική Εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των Εκπαιδευτικών προγραμμάτων», εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 80.

2. Επίσκεψη στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

➤ Η περιήγηση

Κάθε εξωσχολική δραστηριότητα γεννά στους μαθητές συναισθήματα χαράς και ενθουσιασμού. Η Villa Ilissia που στεγάζεται το Β.Χ.Μ. είναι ένα από τα ωραιότερα κτίσματα που δημιουργήθηκαν στην Αθήνα τα πρώτα χρόνια της ιστορικής διαδρομής της ως πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Η προσέγγισή στο χώρο του μουσείου είναι εύκολη χρησιμοποιώντας Μετρό για την μετακίνησή.

2. Το Β.Χ.Μ.

Η μεγάλη στεγασμένη καμάρα στη είσοδο του μουσείου μπορεί να οριστεί ως ο χώρος συνάντησης και αφετηρίας της δράσης. Οι μαθητές μπορούν να είναι έτοιμοι με τις κάμερες για τη βιντεοσκόπηση της επίσκεψης. Αρχικά θα πρέπει να δοθούν πληροφορίες στους μαθητές για τη λειτουργική χρησιμότητα των κτιρίων.

Η πρώτη επαφή με τον αύλειο χώρο του μουσείου προκαλεί φιλικά και ευχάριστα συναισθήματα. Είναι ένας χώρος φιλόξενος που φιλοδοξεί να προσφέρει ανάπαυλα στον επισκέπτη της πολύβουης αστικής πόλης.

Καθώς εισερχόμαστε στο εσωτερικό, διακρίνουμε αρχαία αντικείμενα ομαδοποιημένα σε κατάλληλες θέσεις και σχέσεις μεταξύ τους που συνθέτουν μουσειογραφικές εικόνες και υποδηλώνουν αυθεντικές καταστάσεις του παρελθόντος. Με τη επιλογή των κατάλληλων ποιοτικών αρχιτεκτονικών μέσων, δηλαδή τη σύνθεση των όγκων την υφή των υλικών, τα χρώματα και το φως δημιουργείται μια ατμόσφαιρα χώρου, η οποία παραπέμπει σε αντίστοιχους χώρους του παρελθόντος. Τα εκθεσιακά σύνολα ερμηνεύονται μέσα σε κατάλληλο φόντο, απεικονίζοντας αυθεντικούς χώρους και κρίσεις. Τα χρώματα μουντά και θερμά αγκαλιάζουν τις εκθεσιακές ενότητες, αναδεικνύοντας αισθητικά τα εκθέματα.

Τα ίδια τα εκθέματα δημιουργούν «μουσειογραφικούς χώρους» μέσα από: α) την δόμησή τους σε σύνολα από κατάλληλα ομαδοποιημένα αντικείμενα β) τον κατάλληλο φόντο και γ) τον ιδιαίτερο φωτισμό.

Η διάρκεια της περιήγησης μπορεί να είναι περίπου σαρανταπέντε λεπτά.

Στο Β.Χ.Μ. τα εκθέματα είναι κατηγοριοποιημένα σε ενότητες και υποενότητες. Στην ενότητα «*Από τον αρχαίο κόσμο στο Βυζαντινό*» και στην υποενότητα «*Τα εγκόσμια*» αναφερόμαστε στην ιστορική ανατροπή των πόλεων από ρωμαϊκές σε χριστιανικές, σε βιοτεχνίες και εργαστήρια όπου τεχνίτες κατασκευάζουν πήλινα αγγεία μεταφοράς και αποθήκες τροφίμων, ενώ συγχρόνως παρατηρούμε μια πήλινη σφραγίδα με σύμφυτη λαβή για την παρασκευή άρτου και μια μαρμάρινη στρογγυλή τράπεζα, η οποία μπορεί να προκαλέσει εντύπωση στα παιδιά, λόγω της μικρής διαμέτρου και του χαμηλού ύψους του.

3. Πήλινο αποθηκευτικό πιθάρι

B.X.M. 000055

Χρονολόγηση: 6^{ος} αιώνας

4. Μαρμάρινη τράπεζα

B.X.M. 000017

Χρονολόγηση: 4^{ος} αιώνας

Σ' αυτήν την υποενότητα τα παιδιά έχουν την δυνατότητα να δουν και να προβληματιστούν για την χρησιμότητα των κεραμικών επιτραπέζιων αγγείων καθώς και για τα μαγειρικά και αποθηκευτικά σκεύη, ενώ η χρησιμότητα ενός γυάλινου μυροδοχείου κεντρίζει το ενδιαφέρον τους. Στο σημείο αυτό μπορεί να γίνει αναφορά στην χρήση των πήλινων μυροδοχείων για την φύλαξη αρωμάτων και καλλυντικών ουσιών.

Επίσης, μπορούμε να σχολιάσουμε τις παραστάσεις αμπέλου, ψαριού, αετού παγωνιού και περιστεριού των πήλινων λυχναριών που επιβεβαιώνουν την αποδοχή της νέας θρησκείας.

Στην ίδια υποενότητα έχουν την ευκαιρία να παρατηρήσουν ένα μαρμάρινο ανάγλυφο με παράσταση βοσκού που κουβαλά στους ώμους του ένα πρόβατο. Μαρτυρία της κατανάλωσης γαλακτοκομικών προϊόντων στα Βυζαντινά χρόνια.

Στην υποενότητα «**Ναοί νέας θρησκείας**», τα παιδιά μπορούν να παρατηρήσουν τμήμα ψηφιδωτού δαπέδου με παράσταση αμπέλου. Έτσι, βεβαιώνεται η ύπαρξη κατανάλωσης κρασιού, αγαπημένου ποτού των Βυζαντινών, ενώ στο ναό της παλαιοχριστιανικής βασιλικής θα θαυμάσουν την καλαισθησία και τη χάρη ψηφιδωτού δαπέδου με την παράσταση του πελαργού που ρομφίζει το φίδι, ένδειξη φυσιοκρατικής αντίληψης των πραγμάτων.

5. Ψηφιδωτό δαπέδου
B.X.M. 001759
Χρονολόγηση: 5^{ος} αιώνας

6. Ψηφιδωτό δαπέδου
B.X.M. 001756
Χρονολόγηση: 401-500 μ.Χ.

Στην υποενότητα «**Τόπος αναψύξεως**» παρατηρούμε τις «Τράπεζες Μαρτύρων», με χαρακτηριστικό γνώρισμα την ύπαρξη κοιλοτήτων, όπου οι πιστοί τοποθετούσαν μικρές ποσότητες τροφίμων προσφορά στους προσφιλείς νεκρούς τους. Εδώ δίδεται η ευκαιρία να συνδέσουμε τις συνήθειες της αρχαιότητας και του Βυζαντίου γύρω από τις δοξασίες ταφής των νεκρών.

Στην ενότητα «**Ο κόσμος των Βυζαντινών**» και στις υποενότητες «**Κρίσιμη καμπή**» και «**Λατρεία και τέχνη**» συναντούμε αργυρά σκεύη καθημερινής χρήσης- κουτάλια, ενώ τα πιρουνιά κάνουν την εμφάνισή τους τον 10^ο αιώνα.

Στην υποενοότητα «Χριστιανική Αίγυπτος – Κοπτική Τέχνη» παρατηρούμε τμήμα υφάσματος, με δύο δοχεία γεμάτα φρούτα. Στο σημείο αυτό μπορεί να γίνει αναφορά στα φρούτα που έτρωγαν οι Βυζαντινοί, όπως χουρμάδες, μούσμουλα, ροδάκινα, κούμαρα και ξωτικές ινδικές καρύδες.

8. Υφασμα

B.X.M. 000488

Χρονολόγηση: 5^{ος} - 6^{ος} αιώνας

Στην υποενοότητα «Φράγκοι και Λατίνοι στο Βυζάντιο» μαρμάρινο τόξο με ανάγλυφη διακόσμηση από κλαδιά ελιάς, μαρτυρεί την κατανάλωση, ελαιοκάρπου και λαδιού.

Στην υποενοότητα «Όψεις του Δημοσίου και Ιδιωτικού βίου», εντοπίζουμε κούπα με πήλινη παράσταση λαγού, ένδειξη λαγομαγειρευμάτων, πήλινο τσουκάλι για μαγειρέματα οσπρίων, πήλινη πινάκιο για λαχανικά και σαλάτες και πήλινα σκεύη για καρυκεύματα, που μαρτυρούν την φροντίδα των Βυζαντινών για νόστιμο φαγητό.

9. Πινάκιο

B.M.X.001253

Χρονολόγηση: 12^{ος} αιώνας

Το πήλινο «σαλτσάριο» προκαλεί εντύπωση στα παιδιά, για την ευρηματικότητα του σκεύους, καθώς στη βάση φέρνει δύο μεγάλα τριγωνικά ανοίγματα για την τοποθέτηση κάρβουνων, προκειμένου να διατηρηθεί ζεστή η σάλτσα. Επίσης εντύπωση προκαλεί η χρησιμοποίηση ενός πήλινου σκεύους ως χύτρας.

10. Σαλτσάριο

B.X.M:001321

Χρονολόγηση: 14^{ος} αιώνας

Στην ίδια υποενοότητα βλέπουμε επιτραπέζια πήλινα σκεύη με επενδυτικό στρώμα γυαλιού που συνέβαλε στη στεγανοποίηση της κεραμικής επιφάνειας και στην ανάδειξη της διακοσμητικής τέχνης.

Στο σημείο αυτό μπορεί να σχολιαστεί από τον διδάσκοντα αλλά και τους μαθητές η εξέλιξη του βυζαντινού πολιτισμού ως προς την πρακτικότητα και την αισθητική. Τα αντικείμενα μας «διηγούνται» την ιστορία τους¹⁰, μας παραπέμπουν στην αισθητική, στις ιδέες, στις ανάγκες, στη νοοτροπία, στην οικονομία, στην τεχνογνωσία της κοινωνίας και του πολιτισμού που τα επινόησε.

➤ Φύλλο εργασίας

Ο **Piaget** έδωσε έμφαση στο ρόλο της αλληλεπίδρασης των παιδιών με τους συνομηλίκους του στην οικοδόμηση της γνώσης¹¹ και ο **Vigotsky** θεωρεί ότι, ένα παιδί με την παρακίνηση των συνομηλίκων του μπορεί να αναλάβει πρωτοβουλίες σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι θα αναλάμβανε το ίδιο προσωπικά.¹²

Με γνώμονα τις μουσειοπαιδαγωγικές αυτές προσεγγίσεις, αλλά και με την άποψη ότι «η μάθηση συνδέεται άρρηκτα με την εμπειρία και με ό,τι κάνουν οι άνθρωποι για να καταλάβουν τα πράγματα γύρω τους¹³», προσπαθούμε να διευκολύνουμε τη μάθηση σ' ένα μουσείο με τον κατάλληλο σχεδιασμό ή οργάνωση δραστηριοτήτων. Έτσι μπορούμε να δημιουργήσουμε το ακόλουθο φύλλο εργασίας δίνοντας έμφαση:

α) στην ανακάλυψη των εκθεμάτων του μουσείου με την ενεργό συμμετοχή των μαθητών β) στην προσπάθεια να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών δίνοντάς τους περιθώρια για τις δικές τους υποκειμενικές ερμηνείες γ) στην κινητοποίηση της έμφυτης κλήσης των μαθητών στις εικαστικές τέχνες και στις ανακαλυπτικές περιπέτειες δ) στην καλλιέργεια της παρατήρησης ως βασικής

---

¹⁰ Το παρελθόν αναδομείται μέσα από το παρόν, Γ. Κουκούρου- Χρόνη, Μουσείο- Σχολείο- Αντικριστές πόρτες στη γνώση, εκδόσεις Πατάκη, σελ. 79

¹¹ Piaget, «*The moral Judgment of the child*», Harmons worth: Penguin Educational, 1977

¹² Vygotsky., «*Mind in society*, The development of higer psychological processe», Harvand University Press, London 1978.

¹³ Black, «*Το ελκυστικό Μουσείο, Μουσεία και επισκέπτες*», Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

δεξιότητας για την προσέγγιση των αντικειμένων του εκθεσιακού μουσειακού χώρου.¹⁴

Διανέμεται το φύλλο εργασίας στους μαθητές, οι οποίοι χωρίζονται σε ομάδες. Η κάθε ομάδα θα πρέπει να ολοκληρώσει δύο εργασίες.

1) Στην υποενότητα 11.7 (Όψεις του Δημοσίου και Ιδιωτικού βίου) το ανάγλυφο μαρμάρινο παριστάνει ένα βοσκό που .....

(ερώτηση που στοχεύει στη δεξιότητα της παρατήρησης)

2) Στην υποενότητα 1.2 σε τι πιστεύετε ότι χρησίμευε το πήλινο λυχνάρι με την παράσταση των αγκιστρωμένων ψαριών?

3) Στην υποενότητα 11.7 το πήλινο σαλτσάριο στο κάτω μέρος έχει δύο μεγάλα ανοίγματα , σε τι πιστεύετε ότι χρησίμευαν?

(η 2^η και 3^η περίπτωση στοχεύουν στη δεξιότητα της υπόθεσης. Οδηγούν στην κατανόηση του αντικειμένου).

4) Να καταγράψεις τέσσερα αγγεία της αίθουσας που να έχουν την ίδια χρηστικότητα. Περιγράφοντας την χρήση, την εποχή, την ονομασία , το σχήμα τους. Δημιούργησε με την φαντασία σου την ιστορία του (ερώτηση παρατήρησης- ταξινόμησης- αφαίρεσης- σύνθεσης- δημιουργικής έκφρασης).

5) Παρατηρώντας το εκμαγείο του καλού ποιμένα στην ενότητα από τον «Αρχαίο κόσμο στο βυζάντιο», να αναφερθείς στο εικονισμό συμβολισμό του (ανάκληση γνώσεων-αναγνώριση των διατροφικών συνηθειών τους).

6) Η πήλινη κούπα, με παράσταση λαγού εκτίθεται στην υποενότητα ..... (ερώτηση μνήμης - παρατήρησης).

7) Είσαι ένας αγγειοπλάστης. Διακόσμησε το αγγείο σου με τον τρόπο που θέλεις εσύ¹⁵. (Δημιουργικότητα εικαστική δραστηριότητα).

8) Επινόησε μια συνταγή μαγειρικής με υλικά που καταλάωναν οι βυζαντινοί (ερώτηση δημιουργικότητας και ανάκλησης γνώσεων)

---

¹⁴ Το να βλέπεις , δεν είναι υπόθεση οπτικής λειτουργίας του ματιού, αλλά θέμα κουλτούρας και καλλιέργειας» Sturken & Cartwright, «Practices of looking An introduction to Visual Culture» ,Oxford University Press, London 2002.

¹⁵ Κακούρου- Χρόνη, « Μουσείο – Σχολείο » , Αθήνα , εκδόσεις Πατάκη , σ . 43 «...Η τέχνη μπορεί να αποβεί εργαλείο για όλους τους εκπαιδευτικούς που αναζητούν τρόπους να καταστήσουν το μάθημά τους περισσότερο ελκυστικό , εποικοδομητικό, πολυδιάστατο και σύγχρονο. ...»

9) Σκέψου μια ιστορία που εκτυλίσσεται γύρω από ένα βυζαντινό γεύμα (ερώτηση που καλλιεργεί την φαντασία, επιτυγχάνει τη σύνδεση του μαθητή με το παρελθόν και παρέχεται η δυνατότητα έκφρασης των συναισθημάτων του, καθώς και της παραγωγής έναρθρου λόγου.)

10) Ψάξε να βρεις σε ποια προθήκη βρίσκεται το πήλινο λυχνάρι με την παράσταση του παγωνιού. Σημείωσε τον αριθμό της προθήκης.

(ερώτηση παρατήρησης).

11) Το μαρμάρινο αγαλμάτιο του Ορφέα απεικονίζει ένα ταραχώδη κόσμο, ο οποίος ηρεμεί, στο παίξιμο της λύρας από τον Ορφέα.

Ποιός είναι ο δικός σου ήρωας σήμερα; Γιατί τον θαυμάζεις? (επιχειρείται σύνδεση του μουσειακού αντικειμένου, με την καθημερινή ζωή του μαθητή. Διαφαίνεται η δεξιότητα της εφαρμογής. Αφαίρεση- Σύνθεση- Γενίκευση).

12) Αν έπρεπε να γράψεις ένα άρθρο σε ένα περιοδικό διατροφής για την διατροφή των Βυζαντινών, όπως αυτή διαφαίνεται μέσα από το Βυζαντινό Μουσείο, τι θα έγραφες? (Ερώτηση δημιουργικότητας- κρίσης- αξιολόγησης – παραγωγής δημιουργικού λόγου)

13) Διάλεξε ποια από τα πήλινα επιτραπέζια σκεύη της υποενότητας 1.2 «Τα εγκόσμια», θα μπορούσαν να συνοδεύσουν το δείπνο σου. (ερώτηση δημιουργικότητας και ικανότητας σύνθεσης.)

14) Πήγαινε στην ενότητα 1.2 «Τα εγκόσμια» που βρίσκεται στο δεύτερο επίπεδο του μουσείου. Παρατήρησε τα πήλινα αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Μετά πήγαινε στην ενότητα 11.7 «Όψεις του Δημοσίου και Ιδιωτικού Βίου» και παρατήρησε το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένα τα οικιακά κεραμικά σκεύη. Τι διαφορές παρατηρείς στην τεχνική, στην πρακτική και αισθητική του υλικού; (ερώτηση παρατήρησης και αξιολόγησης στην εξέλιξη της βυζαντινής τέχνης).

Στις παραπάνω ερωτήσεις 2 & 3 του φύλλου εργασίας, οι μαθητές καλούνται να δώσουν δικές τους υποκειμενικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις, σύμφωνα με την θεωρία του «Κονστρουκτιβισμού». Η εποικοδομητική θεωρία του «Κονστρουκτιβισμού» αποσκοπεί στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, κριτικής ερμηνείας των διαθέσιμων κάθε

φορά στοιχείων, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευομένων¹⁶.

Στην επόμενη ομαδική εργασία, εντός του χώρου του μουσείου επιχειρείται «η σταδιακή οικοδόμηση της γνώσης, βάσει των εξωτερικών ερεθισμάτων και των προσωπικών επιλογών, δηλαδή η ανακαλυπτική μέθοδος διδασκαλίας»¹⁷.

Σε χώρο που μας διαθέτει το Β.Χ.Μ. δίνουμε μαξιλάρια ανάπαυσης στους μαθητές και σχεδιάζουμε ένα «Βυζαντινό Γεύμα», κάνοντας χρήση των αντικειμένων που έχουμε δει και της βιβλιογραφικής έρευνας που έχει προηγηθεί.

Στο εικονικό δωμάτιο του σπιτιού το «τρίκλινο», οι Βυζαντινοί καθισμένοι γύρω από ένα μαρμάρινο τραπέζι τρώνε σε πήλινα και μεταλλικά σκεύη. Πρώτο πιάτο είναι το αγαπημένο τους σφουγγάτο: αυγά συντριμμένα και τηγανισμένα με μυρωδικά, με συνοδεία ποικιλίες ψωμιού (φρέσκα προφούνια- σεμιδαλάτον). Στη μέση του τραπεζιού υπάρχει ένα πήλινο πιάτο (σαλατιέρα), μια ποικιλία λαχανικών από μαρούλια, κρεμμύδια, βολβούς και αμανίτες. Στη συνέχεια η οικοδέσποινα φέρνει μια μεγάλη ποικιλία πουλερικών από παγώνια, πέρδικές, κοτσύφια και τσίχλες και μια ζεστή σούπα φτιαγμένη με διάφορα κρέατα και εντόσθια. Μαζί με όλα αυτά στο μέσον του τραπεζιού υπάρχει και μία σαλτσιέρα για την ποικιλία πουλερικών, ενώ ένας από τους συνδαιτυμόνες προσέφερε για το γεύμα, ανάμεικτο τυρί κατσικίσιο και αγελαδινό.

Στη διάρκεια του γεύματος υπάρχει άφθονο κρασί –λευκό και κόκκινο. Στο τέλος του γεύματος οι συνδαιτυμόνες πλένουν τα χέρια τους, σε ειδικό σκεύος το «χερνιβόξεστο»¹⁸. Το γεύμα κλείνει με γλυκά όπως καρυδάτο, κυδωνάτο, λαλάγγια (τηγανίτες) και διάφορα φρούτα, ακόμα και εξωτικά όπως ινδικές καρύδες και μήλα βρίσκονταν στα πλούσια τραπέζια. Τα πεπόνια, τα αχλάδια, τα δαμάσκηνα, τα βερίκοκα, τα ροδάκινα, τα κυδώνια, τα μούσμουλα, οι χουρμάδες, ήταν από τα πιο αγαπημένα φρούτα.

Στη συνέχεια και σύμφωνα με την πλουραλιστική θεωρία του Gardner¹⁹ που μας παρέχει ένα ακόμα εργαλείο, με το άνοιγμα

¹⁶ Νάκου, «Μουσεία: Εμείς τα πράγματα και ο πολιτισμός, Αθήνα 2001», εκδόσεις νήσος, σ. 191.

¹⁷ Φράγκος, «Η σύγχρονη διδασκαλία: Μελέτες παιδαγωγών Ανατολής και Δύσης», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1986, σ. 98-103.

¹⁸ Σταμπόγλη, «Πρόσκληση σε γεύμα», εκδόσεις ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ, Αθήνα 1997, σ.49.

¹⁹ Νάκου, όπως παραπάνω, σ. 209.

πολλών εναλλακτικών διανοητικών, γλωσσικών, αισθητικών και κοινωνικών οδών για την δόμηση της γνώσης, διευκολύνονται όλα τα παιδιά, το καθένα σύμφωνα με τις δικές του ικανότητες και κλίσεις, στη προσέγγιση και κατάκτηση αντίστοιχων γνώσεων και ιδεών στην ανάπτυξη αντίστοιχων νοητικών, συναισθηματικών αισθητικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων. Οι μαθητές καλούνται να λάβουν μέρος σε δραστηριότητες- ομαδικά παιχνίδια π.χ. ακροστιχίδες, παζλ, σταυρόλεξα, αντιστιχίσεις, κρυπτόλεξα ασκήσεις μνήμης, ασκήσεις φαντασίας κ.λ.π Αναφέρουμε τα εξής παραδείγματα:

1. Το κουτί των ερωτήσεων

Ο διδάσκων έχει προετοιμάσει ερωτήσεις σχετικές με τα εκθέματα του μουσείου σε μικρά χαρτάκια και τα τοποθετεί μέσα σε ένα κουτί. Τα παιδιά τραβάνε ένα από τα χαρτιά και διαβάζουν τις ερωτήσεις μια-μια. Σε κάθε περίπτωση πρέπει οι ερωτήσεις να συμφωνούν με τα εκθέματα του μουσείου και τα παιδιά να δώσουν σωστές απαντήσεις π.χ. **οι Βυζαντινοί γνώριζαν τρόπους αποθήκευσης των τροφίμων, τα ψάρια ήταν γνωστή τροφή στους Βυζαντινούς.**

2. **Να γράψεις σε σωστή αντιστοιχία στο κενό αριστερά της Α' στήλης δεδομένων, τα γράμματα των δεδομένων της Β' στήλης:**

A' Στήλη	B' Στήλη
.....διαιτητικοί κανόνες	.του Χριστιανισμού
.....έτρωγαν άγρια χόρτα	. οι Βυζαντινοί
.....άλλαζε εξαιτίας του κλίματος	. το κρασί.
.....το έπιναν αραιωμένο με ζεστό νερό	. το «άριστον»
.....ήταν πρωινό γεύμα	. η διατροφή.
.....το μη φρέσκο κρέας	. το πάστωναν

3. Λέξεις και εγώ

Κάθε παιδί λέει μια λέξη σχετική με ένα έκθεμα του μουσείου και μετά λέει αναφέρει τι του θυμίζει ή τι σχέση έχει με τις εμπειρίες του π.χ *Η γιαγιά μου έχει τηγάνι που στην εξωτερική του επιφάνεια έχει μια παράσταση παγωνιού.*

4. Ταξίδι από λέξη σε λέξη

Ένα παιδί λέει μια λέξη σχετικά με το μουσείο .Το επόμενο λέει μια λέξη σχετική με αυτήν που άκουσε, επαναλαμβάνοντας και την πρώτη π.χ. *περιστέρι, περιστέρι –πήλινο λυχνάρι.*

5.Τα παιδιά ζωγραφίζουν ένα αντικείμενο που τους προκάλεσε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Συγχρόνως καλούνται να απαντήσουν και σε δύο ερωτήματα : 1.Ποιές πληροφορίες σου δίνει αυτό για την εποχή σου; 2. Υπέθεσε πως είσαι ιστορικός και θέλεις να μελετήσεις το παρελθόν του αντικειμένου ,τι ερωτήματα σου δημιουργεί;

➤ *Μετά την επίσκεψη*

Οι μαθητές μεταφέρουν στους συμμαθητές τους τις όμορφες ανακαλυπτικές περιπέτειες που έζησαν στο χώρο του μουσείου και οργανώνουν τις νέες μας δραστηριότητες για την διάχυση των αποτελεσμάτων του εκπαιδευτικού μας προγράμματος.

1.Συναποφασίζουμε την ημέρα παρουσίασης του προγράμματος μας στο χώρο του σχολείου και συζητούμε τις εντυπώσεις μας από την επίσκεψη στο μουσείο.

2.Οργανώνουμε έκθεση ζωγραφικής και εικόνων με θέμα :μουσείο –διατροφή.

3.Δημιουργούμε την μουσειοβαλίτσα σε μια γωνία της τάξης .Εκεί έχουμε συγκεντρωμένα όλα όσα έχουμε παραγάγει π.χ ερωτηματολόγια, χάρτες , παιχνίδια ,έντυπο υλικό

4.Ετοιμάζουμε θεατρική παράσταση με τίτλο: «Το ψάρι και το σφουγγάτο» και συντάσσουμε δελτίο Τύπου που δημοσιεύεται στην τοπική εφημερίδα του Δήμου μας και προσκαλώντας όσους επιθυμούν να την παρακολουθήσουν.

5.Οι μαθητές δημοσιεύουν άρθρα σχετικά με την επίσκεψη μας στο μουσείο στην εφημερίδα του σχολείου μας π.χ «Εγώ και το μουσείο», ή σκίτσα π.χ «Ξέχασα το μονοπάτι των αναμνήσεων μου, το παρελθόν μου -μπορείτε παρακαλώ να μου δείξετε το δρόμο για το μουσείο».

6.Οργάνωση ημερίδας με παρουσίαση της βιντεοσκοπημένης επίσκεψης της έκθεσης ζωγραφικής και της θεατρικής παράστασης εκ μέρους των μαθητών μπορεί να αποτελέσει τον επίλογο μιας άτυπης μορφής διδασκαλίας που πραγματοποιήθηκε στο χώρο ενός μοντέρνου τύπου μουσείο που εστιάζει τόσο στα αντικείμενα όσο και στο κοινό του.

Γ. Αξιολόγηση

Μια από τις σημαντικότερες φάσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι η αξιολόγηση, γιατί μας πληροφορεί σε ποιο βαθμό επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαμε αρχικά θέσει και συγχρόνως αποτελεί ένα μέσο ανατροφοδότησης για την ίδια την εκπαιδευτική δράση και για τις επόμενες.

Οι μαθητές με οδηγό το ημερολόγιο των δραστηριοτήτων που κατέγραψαν, αναστοχάζονται όσα άκουσαν, είδαν, έκαναν, έμαθαν και καλούνται σε αυτοαξιολόγηση και ετεροαξιολόγηση. Αξιολογούν την εργασία των άλλων ομάδων ως προς το αποτέλεσμα την ευρηματικότητα και την πρωτοτυπία. Αξιολογούν τη δική τους εργασία, ως προς τη σύνθεση, τη δημιουργικότητα την τήρηση του χρονοδιαγράμματος και το τελικό αποτέλεσμα. Η τήρηση του χρονοδιαγράμματος είναι ένας δύσκολος στόχος καθότι οι διδακτικές ώρες είναι περιορισμένες και πρέπει οι μαθητές να δαπανήσουν αρκετό ελεύθερο χρόνο.

Οι μαθητές μπορούν να μιλήσουν για τη συνεργασία που είχαν. Είναι πολύ πιθανό να αναφερθούν σε δυσκολίες που κάποιες ομάδες συνάντησαν καθώς παιδιά με διαφορετική εθνική- κοινωνική- θρησκευτική- οικογενειακή-οικονομική προέλευση καλούνταν να συνεργαστούν ομαδικά. Ωστόσο, συνδεδεμένος κρίκος της ομάδας είναι ο κοινός στόχος, δηλαδή η παρουσίαση μιας ομαδικής πρωτότυπης εργασίας που θα συντελέσει στην ανάπτυξη θετικού κλίματος συνεργασίας.

Ως διαγνωστικό μέσο της εκπαιδευτικής μας δράσης μπορεί να δοθεί στους μαθητές ένα ατομικό φύλλο αξιολόγησης που τους καλεί να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα:

- Τι γνώρισαν;
- Τι έκαναν;
- Πώς ένιωσαν;
- Τι άλλο θα ήθελαν να κάνουν;
- Πώς φαντάζονται το συγκεκριμένο μουσείο στο μέλλον;

Το test του Διαιτολόγου συμπληρώνεται και πάλι από τους μαθητές για να διαπιστωθούν οι γνωστικοί στόχοι που

κατακτήθηκαν. Οι στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος δεν ήταν μόνο γνωστικοί, αλλά και συναισθηματικούς - ψυχοκινητικούς, οι οποίοι δεν είναι δυνατόν να αξιολογηθούν ποσοτικά. Οι μαθητές βιώνουν, αισθάνονται, εκφράζουν αυτό που νιώθουν ως εμπειρία.

Η επίσκεψη στο Β.Χ.Μ είναι δυνατό να λειτουργήσει ως βιώματική εμπειρία αντιληπτικής και συναισθηματικής αντίδρασης ενώ παράλληλα μπορεί να αποτελέσει πεδίο αναφοράς για τις υπόλοιπες δραστηριότητες που θα υλοποιήσουν οι μαθητές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βερτσέτη Α., «Διδακτική. Γενική διδακτική», τόμος Α', τρίτη έκδοση, Αθήνα 1997.

Graham Black, «Το ελκυστικό Μουσείο, Μουσεία και Επισκέπτες», Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Πειραιάς, χ.χ.

Ιντζεσίλογλου Ν., «Περί κατασκευής συλλογικών ταυτοτήτων. Το παράδειγμα της Εθνικής ταυτότητας, στο Χ. Κωνσταντόπουλος», χ.χ.

Κόκκοτα Π.- Πλακίτσα Κ., «Μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση στις Φυσικές Επιστήμες, Θεωρία και πράξη», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2005.

Κουκούρου-Χρόνη Γ., «Μουσείο-Σχολείο, αντικριστές πόρτες στη γνώση», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα χ.χ.

Μαράντου- Αλιφάντη Λ., Δ Γερμανού κ.ά., «Εμείς και οι άλλοι», εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 1999.

Ματσαγγούρας Η., «Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση», εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2002.

Νάκου Ε., «Μουσεία: Εμείς τα πράγματα και ο πολιτισμός», εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 2001.

Παρασκευά Φ.-Παπαγιάννη Α., «Επιστημονικές και Παιδαγωγικές δεξιότητες για τα στελέχη της εκπαίδευσης», εκδόσεις ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 2008.

Σελέντη Ν.-Σταυρουλάκη Φ., «Τα μυστικά ενός Μουσείου», στα πρακτικά του 6^{ου} Περιφερειακού Σεμιναρίου του ICOM», Καβάλα 2002.

Σταμπόγλη Ε., «Πρόσκληση σε γεύμα», εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 1997.

Τζαφέρη Σ., «Το σύγχρονο μουσείο στην ελληνική Εκπαίδευση, μέσα από το παράδειγμα των Εκπαιδευτικών προγραμμάτων», εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2005.

Φράγκου Χρ., «Η σύγχρονη διδασκαλία: Μελέτες παιδαγωγικών Ανατολής και Δύσης», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1986.

Ξενογλώσση

Kohn A. , Cating Kinds: The role of the school, Phi Delta,Kappah, 1991

Piaget G., The moral Judgment of the Harmons worth: Penguin Educational, 1977.

Sturcen M.- Cartwigh C. , Practices of looking, An introduction to Visual Culture « Oxford University Press», London 2002

Vygotsky L. S., Mind in Society, The development of higer psychological processe , Harvand University Press , London 1978.

Πηγές από το διαδίκτυο

Δημητριάδου Κ., «Προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από τα Εκπαιδευτικά Αρχεία Comenius. Ένα παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα», Διαθέσιμο στο: www.pee.gr/pt-syn/s-may/c/2dimitriadou.hmm.